

Egy letiltott kritika története

„A kommunistától még nehéz lesz megszabadulni,
mert senki sem olyan veszedelmes,
mint egy bukott eszme haszonélvezője,
aki már nem az eszmét védi, hanem a zsákmányt.”
(Márai Sándor)

Gondolom mindenki előtt ismeretes, hogy a világháború utáni délvidéki magyar irodalom mind a mai napig kényszerpályán mozgott. Irányvonalát, szemléletmódját és értékrendszerét nem csak a kommunista, majd később a szerb nacionalista hatalom szabta, követele és határozta meg, hanem (főleg az utóbbi néhány évben sokkal inkább) a hatalom által pozícióba juttatott magyar értelmiségnek azon csoportja, amely mindig és minden alkalommal hajlandó volt a másként gondolkodókkal szembeni alantas munkát elvégezni, és ezzel a kiváltságos helyzetüket s befolyásukat, minden hatalomváltás ellenére, biztosítani. Alantas munka alatt nemcsak a már ismert és többször leírt megtorlásokat vagy a botrányos nyilatkozatokat kell érteni, mint például a Sziveri- és a Vicei-ügy, a horgosi orgona-per, a Nyelvművelő Egyesület szétverése, Illyés Gyula rendreutasítása vagy a „kumroveci sólyom” dicsőítése stb., hanem olyan apró, de mindennapos felelősségrevonásokat, letiltásokat, megrovásokat, mellőzéseket, elhallgattatásokat is, amelyek a lázadók megrendszabályozását szolgálták, de a nagy nyilvánosság előtt ismeretlenek maradtak. A csoportérdekek megsértőit pedig a legkegyetlenebb boisevista módszerekkel tönkretették, földbe taposták, meggyalázták és kigúnyolták. Ezt példázza ez a letiltott kritika története is.

Az előzmények:

Bori Imre, a Híd c. folyóirat főszerkesztője több alkalommal is fölkért, hogy írásaimat juttassam el a laphoz, mert közölni szeretnék:

1. Kedves G. J. a Gergely Boriskáról szóló írásában olvastam, hogy létezik egy emlékirat vagy önéletrajz, amelyet Gergely Boriska nővére írt, és önnek járt a kezében. Kérdezem: ... elképzelhető-e, hogy jelentősebb részeit a Hídban közöljük. Válaszát várva barátságosan üdvözlö Bori Imre s.k. Újvidéken, 1992. VI. 11.

2. Kedves Barátom, a Híd szerkesztősége nevében köszönöm, hogy 1992-ben folyóiratunk munkatár-

sa voltál. Arra kérek, hogy segítsd munkánkat 1993-ban is, hogy az új esztendőben irodalmi-gondolkodásbeli tanúi lehessünk mindannak, ami velünk történt és történik! Köszönt Bori Imre s. k. Újvidéken, 1992. XII. 22.

3. Kedves Barátom, ... fölkérlek, hogy fejtsd ki nézeteidet a jugoszlávai magyarság mai helyzetéről és jövőbeni lehetőségeiről, ... és ha lehetséges sine ira et studio fejtsd ki álláspontodat ... A Híd szerkesztősége nevében Bori Imre s.k. Újvidéken, 1993. XI. 19.

4. Kedves Barátom, a Híd szerkesztősége nevében (mint az előző években) most, az 1993-as esztendő végén szeretném megköszönni, hogy folyóiratunk munkatársa voltál, írással segítetted, hogy megjelenjünk, ilyen módon a jugoszlávai magyar irodalom érdekében kifejtett munkálkodásoddal támogattad. Tudom, nem könnyű és nem barátságos körülöttünk a világ, asztalunkon, írógépünk mellé telepedett a gond, a rosszkedv, a mogorvaság. Annál inkább közös győzelmünk minden egyes Híd-szám és a Híd-számokban minden egyes közlemény. **A szép és igaz szó győzelméről írok, mert arról az irodalmi győzelemről van szó, amelynek Te is és társaink mind az írásban részese(i) vagy(unk).** Arra kérek, most már az 1994-es esztendőbe pillantva, **hogy továbbra is legyél dolgozó társunk, és küldd el írásaidat a Híd címére,** amely változatlanul a régi. Ezekkel a gondolatokkal s régi szeretettel kíván új esztendőt a szerkesztőség nevében Bori Imre s.k. Újvidéken, 1993.XII. 23-án.

5. Kedves Barátom, a Híd szerkesztősége nevében, íme, az 1994-es esztendő végén is jelentkezem, hogy megköszönjem közreműködésed, támogatásod, pártoló jelenléted folyóiratunkban. **Arra kérek, hogy az 1995-ös esztendőben is tiszteld meg írásoddal a Hidat,** amely 61. évében is hirdetni akarja írott szavunk szépségét, gondolataink, érzéseink nemességét, emberségét, hogy dokumentáljuk jelenlétünket az egyetemes magyar kultúrában. Ne csüggyessenek a nehéz-

ségek, ne állítsanak meg az akadályok! Gondolj arra, hogy **egy írói-alkotói kötelességünk van csak: szavunk szépségével, meggyőző erejével szóljunk létünk nagyságáról és küzdelmes voltáról, s legyünk tanúi annak, hogy vagyunk!** E gondolatokkal kívánok alkotó új esztendőt a Híd szerkesztősége nevében Bori Imre főszerkesztő s. k. Újvidéken, 1994. XII. 23.

Ez a szeretet és alkotásra való buzdítás sajnos azon nyomban megfakult, amint a Hídban megjelentettem azt az írást, amelyben Bori Imrének A jugoszláviai magyar irodalom rövid története c. könyvére utalva, szükségét fejeztem ki a jugoszláviai magyar irodalom átértékelésének. Mert véleményem szerint „... nem csak az eddig közre nem adott művek változhatnak a jugoszláviai magyar irodalom értékrendszerén, hanem azok a szemléleti változások is, amelyek a politikai, a társadalmi és a gazdasági átalakulások folytán e tájon az utóbbi két-három év folyamán kialakultak. Még akkor is indokolt ez az átértékelés, ha tudjuk, hogy Bori irodalmi kritikái és értékelései a lehetőségekhez mérten a napi politikától függetlenül, csak az esztétikumra épültek. Mégis, elképzelhetetlen, hogy egy 40 – 50 éves kommunista diktatúra legalább indirekt módon egyes alkotásokat ünneplésre vagy elhallgatásra ítélve ki ne emeljen vagy agyon ne hallgasson.” (Híd, 1993. május – június.) A Magyar Szó 1993. VII. 1-jei számában P. Keceli Klára a Bori Imrével készített interjújában erre az írásra is kitért: „A Híd utóbbi számában helyet kapott néhány vitairat is, ... hogy felül kell vizsgálni, át kell értékelni a vajdasági magyar irodalmat. Mi a véleménye ezekről a kezdeményezésekről?” (A válasz:) „... A szerkesztőség nem értett egyet ... Gubás Jenőnek a vitairatával, de a szerkesztőségnek az a szempontja, hogy teret ad neki ... nem hiszem, hogy az irodalomnak ilyenfajta politikai átértékelése valamiféle célhoz vezet, értelmes dolognak tűnik. Én egészen biztosan nem fogok végrehajtani ilyen jellegű átértékelést. Esztétikai értékelésekre és a magam esztétikai nézeteinek a revíziójára szívesen vállalkozom, és ha olyasfajta észkokokat tárnak elő, amelyek azt mutatják, hogy nekem ennek vagy annak az írónak a megítélésében nem volt igazam, hajlandó vagyok újra megvizsgálni azt, ...” Nem tudom, hogy azóta történt-e politikai vagy esztétikai szemléletváltás (megítélésem szerint végbement mindkettő), de az tény, hogy korábban, évtizedeken át Herczeg Ferenc nevét irodalmi rendezvényeken hallani sem lehetett, sőt kiejteni sem volt tanácsos, ma viszont, már harmadik éve Herczeg Ferenc Napokat tartanak Versecen, mégpedig a Magyar Tanszék közreműködésével. Sziveri és Fehér Fe-

renc megalázóiból, illetve nyomorgatóiból, Fehér özvegyének vallomása szerint (Szabad Líceum, Szabadka, 2001. IX.) buzgó tisztelői lettek, sőt, dicsőítésére kismonográfiát is írtak. A Híd 2001. októberi számában Gerold László még gúnyolódva ír a „délvidék” megjelölésről, Bori viszont legújabb könyvének alcímében Délvidéki olvasókönyvről beszél, és a jugoszláviai magyar irodalom átértékelése is, bár lassan, de azért biztosan halad.

A következő hibapontot akkor kaptam, amikor véleményt mertem nyilvánítani a pozíciónáltak* egyik kiemelkedő tagjának, Gerold Lászlónak egyik írásáról:

Féligazságaink

A Híd 1994. decemberi számában (Híd 58. évf. 12. sz.) Gerold László (a továbbiakban G. L.) az értekezésében azon sajnálkozik, teljesen jogosan, hogy „... bizonyos passzivitás, nem mondanám, hogy közömbösség, de mindenképpen kiváras is jellemzi a vajdasági magyar értelmiséget. Nem bonyolódik vitába, legtöbbször a rázúdított vádakkal, támadásokkal nem száll szembe, mintha abban bízna, hogy az idő majd igazolni fogja szemléletének helyességét, bírálatának jogosságát. S bár az lassan bekövetkezik, a szórványos megszólalás kevés, kevesebb annál, mint ami nemcsak saját tekintélyének védelmére, hanem megannyi téveszme tisztázása érdekében szükséges lenne.” Mindezek miatt keseregni ugyan lehet, de csodálkozni rajta már kevésbé, hisz a több mint 50 év kommunista időszaka azt tudatosította bennünk, hogy az „ügyeletes mindent tudó” nyilatkozatával nem érdemes vitatkozni. Minden szellemi termék csak fehér vagy fekete, azaz jó vagy rossz lehetett, attól függően, hogy az alkotó melyik táborba tartozott. A kritikákat a pozíciónáltak a személyük elleni támadásnak tulajdonították, és a csoporttársak, illetve a lakájok (nem személyesen, mert a külsőségekre azért ügyeltek) ledorongolása mindenkor bekövetkezett. Még szerencsés volt a bíráló, ha csak ennyivel megúszta, és nem akasztottak a nyakába valamilyen politikai felelősségre vonást. Gyakoribb volt azonban az olyan eset, hogy hiába készült el a kritika, a közlését már megakadályozták épp a nem „provinciális” kultúrközpontok. Ennek bizonyítására csak egy példát szeretnék felhozni: Kiss Ferenc 1972-ben egy eminens délvidéki magyar folyóiratnak felkínálta a jugoszláviai magyar irodalom értékrendszeréről írt értekezését, de a szerkesztőség a közlését egyszerűen megtagadta. Pedig, ha húsz évvel korábban kezdtük volna el a kultúránk, és ezen belül az irodalmunk át-

értékelését, lehet, hogy biztosabban tekinthetnénk a jövőnkbe, és most nem kellene azon sajnálkozni, hogy a jugoszláviai magyar értelmiség fölöslegesnek és értelmetlennek tartja a tiltakozást a sajtóban „a rázúduló vádask és támadások ellen”. Ha a múltban lehetőség nyílt volna egy egészséges vitára, és nem egy központ véleménye számított volna mindig helytállónak, akkor az elmúlt 50 év alatt kialakulhatott volna egy normális, mindenre odafigyelő és reagáló kulturális közélet. Ezért tartom G. L. megállapítását csak féligazságnak. De, ha már vitára buzdítja az értelmiséget, ez arra ösztönöz, hogy az írásában fellelhető többi féligazságot, illetve a véleményem szerinti téves megállapítást is szóvá tegyem.

Igazat adok, mert magam is úgy vélem, hogy a VMDK vezetői a befolyásuk alá akarják vonni a jugoszláviai magyar kultúrának, a politikai és a gazdasági életnek az irányítását. Azt viszont már nem értem, hogy G. L. miért nem beszél többes szám harmadik személy helyett, többes szám első személyben. A VMDK-át ugyanis 12-en alapították. G. L.-nek is alkalma lett volna e mozgalomba bekapcsolódnia, de ha akkor nem is nyílt erre lehetősége, megtehetette volna ezt pár évvel később is, mert kezdetben ez az érdekszervezet a legnemesebb eszméket kívánta megvalósítani. Talán, ha akkor az értelmiség, G. L.-val egyetemben, tömegesebben kapcsolódik be a mozgalomba és hangosabban hallatja a szavát, meg lehetett volna akadályozni a vizsályt és a botrányokkal kísért szakadást. Tehát a vizsgán nem **ők**, hanem **mi** buktunk el. Lett volna persze lehetőség a pótvizsgára is, ugyanis a VMSZ alakulásakor a kezdeményező bizottság felkérte az újvidéki értelmiségieket is, hogy részvételükkel támogassák a szervezetet, sőt mi több G. L.-nak vezetői tisztséget is felkínáltak, amit ő visszautasított. Persze könnyebb páholyból szemlélni az eseményeket, és ha a dolgok nem a saját szája íze szerint alakulnak, akkor sértődötten és okoskodva kritizálni.

Azt sem értem, hogy mi szükség van a mi mulasztásaink helyett az Antall-kormányt meggondolatlan gyámkodással vádolni. Talán a Kádár-kormány többet tett a magyar kisebbségért? Az Antall-kormány megalkulásakor, teljesen jogosan, az egyedüli vertikálisan építkező magyar szervezetet, a VMDK-át ismerte el, amit különben az itteni magyarság túlnyomó többsége is magáénak vallott, szemben az újvidéki magyar intézmények némelyikével, amelyeket viszont a sziszifuszi munkastílusuk és vezetőségének a korábbi hatalommal való cinkossága miatt elítélt. Ezért logikus, hogy a támogatások elosztását is az érdekszervezet közbeik-

tatásával végezte. Ez csak akkor fordult fonákjára, amikor a VMDK, két év elteltével, megindult a párttá válás, majd a pártszakadás felé. De a magyarországi adományok elosztását ekkor sem lehet elmarasztalni, mert azok a benyújtott programtervezetek alapján valósultak meg. Ezért nem értem, hogy mit kifogásol G. L. Talán azt, hogy az intézete nem kapott feltételek nélkül is közvetlen támogatást? Azt sem közli G. L., hogy mely intézmények sorvadtak el az Antall-kormányhoz a „meggondolatlan gyámkodása” miatt, de a többi, Magyarországgal kapcsolatos vádjai is törékeny lábakon állnak. Vegyük sorjába ezeket.

A magyar kormány azon intézkedését, miszerint az anyaországi egyetemekre való beiratkozást a nulladik évfolyam sikeres befejezéséhez köti, G. L. sértőnek tartja azzal a magyarázattal, hogy a szabadkai gimnázium oktatási színvonala semmivel sem rosszabb a kiskunmajsainál. Sajnos nincs betekintési lehetőségem a kiskunmajsai tanintézmény működésébe, de azt állíthatom, hogy nem nyer annyi tanulója felvételt az egyetemekre, mint a nulladik évfolyamosok, akik épp (főleg a történelem és az irodalom terén) a színvonalas pót-oktatás révén tömegesen tesznek sikeres felvételi vizsgát. G. L. is ellenmondásokba keveredik, mert ő is az itteni magyar iskolák színvonalának emelését tartja szükségesnek, hisz a történelem, az irodalom, a képzőművészet stb. tanterveinek magyar vonatkozásai olyan botrányosak, hogy azok már nem szorulnak bizonyításra. Ha még számba vesszük a tankönyvhiányt, a gyakori pedagógus-sztrájkokat, a fűtéssel, világítással, anyagi gondokkal küszködő iskolák anyagi helyzetét, akkor nem vitás, hogy a nulladik évfolyam szükséges (rossz) és nem a megszegyenyítés miatt vezették be.

Ehhez a témához kapcsolódik az a megállapítás is, amit G. L. talán a legfájóbbnak tart, és amely az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke oktatásának a szellemiségére utal: a „választott értékek jellegét **nem a nemzeti szempont**, hanem a kulturális minőség, következőképp az emberi egyetemesség és nembeliség követelménye határozza meg.” Pomogáts Bélától származik ez az idézet, és a sértődöttség helyett, bölcsebb lenne elgondolkodni a mondottakon, mert nem csak Pomogáts, de Botlik József, Kiss Ferenc és még sokan mások is hasonló véleményen vannak, s ha már ilyen sokan így vélekednek, akkor talán mégis van igazság ebben a dologban. Nem vagyok hivatott e vitát eldönteni, csupán két mozzanatra hívnám fel ezzel kapcsolatban a figyelmet. Az egyik Tóthfaluban történt az első értelmiségi tanácskozáson. A vitában a jelenlevők többsége a diákok nemzettuda-

tának az erősítését szorgalmazta, ezzel szemben a Magyar Tanszék egyik tanára azt nyilatkozta, hogy ő nem érti, miért van a nemzetudat erősítésére szükség. A másik példát az a mostani magyar irodalmi tanterv szolgáltatja, amelyet pár évvel korábban a szerb nacionalista hatalom bábáskodásával és a Magyar Tanszék tudtával (nem állítom, hogy a beleegyezésével, de a tiltakozása nélkül) vált törvényerejűvé. Ennek a lényege, hogy a magyar irodalmi anyag 50%-át a szerb és a világirodalom képezi, a másik felét a magyar, de azzal a kikötéssel, hogy ennek a 35%-át a jugoszláviai magyar irodalom töltené ki, és csak 15% jutna az egyetemes magyar irodalom ismertetésére. Egy ilyen méretű magyarságtudat-rombolás ellen a Tanszéknek nem csak tiltakozni lett volna ildomos, hanem kötelessége lett volna minden létező külföldi és hazai fórumot, a kisebbségi jogok csorbítása miatt felkeresnie és harcolnia az ilyen ocsmány beolvasztási törekvések ellen. Ehelyett lojálisan hallgatott, mint már oly sokszor máskor is, és ezzel a jugoszláviai magyar irodalom értékeinek a túlméretezett forszírozásával ezt az egyetemes magyar irodalom fölé helyezve, a magyar kultúra nevében, tizedrangú értékeket juttatott a diákok kezébe, aláásva ezzel a nemzeti önbecsülésüket. G. L. azt írja: „Nem attól lesz magyar a magyar gyerek, ha ezt a mellét verve hangoztatja, hanem ha ismeri nemzete szellemi értékeit, kultúráját.” Hát az ilyen tantervek alapján, amelyek a Tanszék rábólintásával születtek meg, nem hiszem, hogy a magyar gyermekek megismerhetik nemzetük „szellemi értékeit, kultúráját,” ami azt is jelenti, hogy (előbb-utóbb) nem lesznek magyarok sem.

A Tanszék túllihegett lojalitása sajnos nem csak ebben nyilvánult meg. G. L. szóvá teszi, hogy lényegében megszüntették a jugoszláviai magyar tanítóképzést, és ez ellen az érdekvédelmi szervezet csak néhány képviselője tiltakozott. Az igazság az, hogy többen is, nagyon sokan emelték föl ez ellen a szavukat, többek közt az intézmény tanárai, az írott sajtó, a Szabadkai Rádió (többször is) és a Kossuth Rádió, a szabadkai Szabad Líceum stb., egyedül a testvérintézmény, a Magyar Tanszék maradt néma. Sőt mi több, a közvélemény azon érvelésére, hogy Zomborban nincsenek meg a feltételek a magyar tanítóképzésre, a hatalmi szervek azzal érveltek, hogy a Tanszék segítségével, útközben majd minden problémát megoldanak, és ezzel végérvényesen kirántották a talajt a szabadkai érvelések lába alól. Bányai Jánosnak ezzel kapcsolatban csak annyi megjegyzése volt, hogy neki nincs tudomása az ilyen segítségnyújtási felkérésről. Azt viszont már nem mondta, hogy nem fogadná el a

felkérést, mert titkos megegyezésük volt arról, hogy igenis támogatják a zombori áthelyezést.** Ezért G. L. sajnálkozása a magyar tanítóképzés lezüllesztése miatt, csak képmutatás. Azóta természetesen Zomborban megindult a magyar tanítóképzés olyképpen, hogy a tantárgyaknak több mint a felét szerb nyelven hallgatják az egyetemisták.

Nem helytálló G. L.-nak az a megállapítása sem, hogy a sajtóház tervére és a Magyarságkutató Tudományos Társaság megalakítására csupán azért volt szükség, hogy ezek tevékenységét a VMDK a befolyása alá vonja. Érvelése arra épül, hogy már léteznek ilyen intézmények, mint pl. Forum vagy a Hungarológiai Szak, amely képes megoldani, mert eddig is elvégezte ezeket feladatokat. Ezt a magyarázatot képtelenség elfogadni, hiszen lehetetlen dolog, hogy egy kiadóház olyan intézményként működjön, amely felvállalná az összes magyar médium műsorpolitikájával, hazai és külföldi kapcsolattal, fejlesztésével, szervezésével, gazdasági és műszaki problémáival stb. kapcsolatos gondokat. Ismeretes például, hogy az Újvidéki Televízió nem a magyarságot, hanem a szerb nacionalista hatalmat szolgálja. Számtalan kiváló újságíróját elbocsátotta, akiknek egy jelentős része most a Duna Televízió munkatársa. Ha lenne teszem azt egy itthoni független magyar tévéstudió, akkor nem történhetne meg az, amit G. L. (ellentmondásokba keveredve) szóvá tesz, hogy véleménye szerint „a vajdasági magyarságnak nem volt s nincs jó – értsd: hiteles – sajtója Magyarországon”, aminek a legfőbb oka, hogy „a Vajdaságból felköltözöttek, akik ... azzal akarták magyarságukat, hatalomhoz, párthoz való nagyfokú lojalitásukat bizonyítani, hogy az otthon maradtak egy részének ellenségképét festgették nagy buzgalommal.” (Sajnos, az áttelepülteknek igazuk van.)

Merőben más a helyzet a Hungarológiai Szak esetében. A Magyarságkutató Tudományos Társaságot*** ugyanis azért kellett megalapítani, mert a Hungarológiai Szak elődje, a hatalomhoz lojális Hungarológiai Intézet mindig a magyarságkutatás periferiáján (értsd: a hatalom szemszögéből nem rázós területen) működött, még olyan témák esetében is, amelyre „regisztrálva” volt és „szakemberei” is voltak hozzá. Ezzel kapcsolatban csak egy példát említenék. A vallásos népművészeti kincseinket csak az utóbbi 2 – 3 évben kezdték gyűjteni, amikor a vallásosság divattá vált, és ma már jó pontnak számít. Szinte hihetetlen, hogy ez alatt a rövid idő alatt mennyi anyag gyűlt össze, de még rágondolni is rossz, hogy mi minden pusztult el, amióta létezik a Hungarológiai Intézet, illetve most már a Szak, épp a „szakemberei” lojalitása miatt. Persze, most sem

az intézeti munkatársak jeleskedtek, hisz pl. Raj Rozália és Nagy István többet tett e népművészeti kincs megmentéséért (minden anyagi támogatás nélkül), mint sok más hivatásos szakember. Pedig ők nem is erre voltak „regisztrálva” és „szakemberek” sem voltak, ennek ellenére hasznosnak s érdemesnek látták „kontármód ... művelni a tudományt”, ha már az arra hivatottak csak mellébeszélést produkáltak. És a Raj Rozáliához hasonló gondolkodásúaknak lett igazuk. A Hungarológiai Szaknak persze lenne számtalan bizonyítási lehetősége, mert fennállása óta a délvidéki magyarság civilizációs állapotáról, higiéniai szokásairól, lakáskultúrájáról, a vallással, az otthonnal, a hazával, a magyarsággal kapcsolatos szemléletmódjáról, világnézetéről, táplálkozási szokásairól, szórakozási módjáról, viselkedési normáiról, és még számtalan más fontos dologról csak morzsákat volt hajlandó begyűjteni, vagy még azt sem.

G. L. abban is téved, és ez a tévedése már-már a jugoszláviai magyarság ellen irányul, miszerint „meggondolatlanságra vall” az önálló magyar iskolarendszer tervezete,****mivel G. L. szerint el kell fogadni a Vajdasági Szocialista Liga és a Vajdasági Klub állásfoglalását, miszerint „Vajdaságban csak együtt és egyenjogúan élhet minden nemzet fia”. G. L. nem érti vagy nem akarja érteni, hogy ennek a tervezetnek ugyanis nem az a lényege, hogy különálló épületekbe járjanak a magyar diákok, hanem az, hogy az oktatás irányítását, függetlenül a szerbiai hatalmi szervektől, az itteni magyarság végezze. Az önálló s független magyar iskolarendszer kiépítése a cél az óvodától az egyetemekig, (G. L. azt kérdezi: „egyetem ... kinek ... s minek?”) magyar iskolaigazgatókkal, iskolapedagógusokkal, stb. de legfőképp magyar szellemiséggel. Az épület, ha más jobb megoldás nincs, lehet közös is, erre már számtalan példa létezett még a háború után is, hisz Zentán a Bolyai Farkas Magyar Főgimnázium épületét közösen használta a Stevan Sremac Szerb Gimnázium, s minden nagyon szépen működött mindaddig, amíg a szerb nacionalista hatalom, a már ismert célok végett minden magyar intézményt a szerbvel egyesített.

Sajnos nem csak G. L. írásában olvashatók ilyen féligazságok. Szerencsénkre a tisztulás és az átértékelődés folyamata lassan, de határozottan megindult. Tudom, mindannyiunknak nehéz beismerni s szembenézni a mulasztásainkkal, azonban csak ez az út vezet a fölemelkedésünkhöz. Jó lenne (már végső ideje lenne) bátran és őszintén egymás szemébe nézve, az alaptalan vádaskodások helyett, egymás kezét keresni és összefogni.

A cikkem postázása után pár napra rá telefonon felhívott G. L. sógora, Bordás Győző, és arra kért, hogy ne élezzem ki a vitát, mivel G. L. napokon belül válaszolni fog az észrevételeimre, és ő is erre kér. Én naivul azt vártam, hogy érveléseimnek helyet ad majd, és levél útján méltányolja megjegyzéseimet. Ezzel szemben egy hónap után, a következő szövegű levelet kaptam. (Mivel a szerkesztőség nevében íródott, a közlését nem tartom törvénybe ütközőnek.)

Híd szerkesztősége, Újvidék. Tisztelt G. J. Úr! Hozzánk küldött Féligazságaink című cikkét, szerkesztőségi megállapodás szerint, nem tartjuk közlésre alkalmasnak. Mindenekelőtt, mert jó szándéka ellenére több állítása nélkülözi a tények ismeretét, illetve mert bizonyos kérdésekben hozzá nem értő módon nyilatkozik. Következésképpen cikke folyóiratközlésre_alkalmatlan, ami nem zárja ki, hogy a „Közös íróasztalunk”-ban, mint bárki más, aki készítenést érez arra, hogy olvasóként megnyilatkozzon, közzé tegye véleményét.

Teljesen megértem, hogy vannak irodalmi művek, melyek önnek tetszenek s vannak, melyek nem tetszenek. Ez természetes, de mivel magánvéleménye nélkülözi a szakmai tudást és felkészültséget, tetszése vagy nem tetszése mégsem jogosítja fel arra, hogy ennek nevében irodalmunk és kultúránk átértékelésére tegyen javaslatot. Biztos ismeri az ősi igazságot: a suszter maradjon a kaptafánál, önnek is ezt ajánlom. Mit szólna ugyanis, ha irodalmárok arról szeretnék önt kioktatni, hogyan kell megszervezni az egészségügyi szolgálatot, ki jó orvos s ki nem, hogyan kell műteni vagy kezelni a beteget. Nyilván, joggal, kikérné magának.

Tiszteletre méltó törődése kisebbségi, nemzeti-ségi – kulturális, oktatási és értelmiségi – ügyekkel, de az „ügyeletes mindentudó” szerepét mégsem kellene magára vállalnia, éppúgy, mint senki másnak közülni.

Továbbá semmiképpen sem tekinthető megalapozott szakmai ismereteken álló véleménynek az, amit a tantervről – vegye kézbe az olvasókönyveket! – a Hungarológiai Intézet munkájáról, az egyetemi felvételt előkészítő, ún. „nulladik évfolyam”-ról ír. Amit viszont a Magyar Tanszék zombori szerepvállalásáról ír, az pontosan olyan destruktív esztelenség, amit a VMDK hirdet, miszerint mindent meg kell szüntetni, jobb esetben feladni, hogy majd azután létrehozzák (ki? miből? kivel?) az ideális változatát intézményeinknek, sajtónak, tv- és rádióműsorainknak. Nem gondolja, hogy ha önre hallgatnánk, akkor éppen azok kedvében járnánk, akik a kisebbségi művelődési létformákat kívánják megszüntetni, tönkre tenni? Efféle véleményét utcasar-

G. J.

Szabadka, 1995. II. 1.

kon hangoztatni sem okos, nemhogy sajtóban publikálni és szorgalmazni, mert legyenhőbbben szólva meg gondolatlanosság.

Végezetül, amit rám vonatkozóan említ, ahhoz csupán annyit fűznék hozzá: bízva rám, hol, milyen szerepet és feladatot vállalok. Biztosíthatom azonban, hogy ahol szakmai tudásom szerint lehettem és lehetek segítségére közösségemnek, ott sohasem mondtam és sohasem fogok nemet mondani. Munkám mellett, amit hiszem, becsületesen végzek, vitáztam az oktatási és a nyelvi törvény ügyében, tiltakoztam a kétnyelvű oktatás ellen, tankönyvet írok, előadok tanári szemináriumokon, gyermekeknek szervezett irodalmi táborokban, cikkezek színházügyben, legújabbban pedig mind a szabadkai, mind az újvidéki színház művészeti tanácsának aktív tagja vagyok. Elég?

Teszem, ami a dolgom, amihez értek. Azt hiszem, mindenkinek ez a legfőbb feladata. S az, hogy mások igyekezetét és tudását becsülje és méltányolja. Igy segíthetjük egymást s kisebbségi ügyeinket a legjobban és a leghasznosabban.

Ezek után, talán, megérti, miért alkalmatlan közlésre az írása.

Tisztelettel G. L. s. k.

Újvidék, 1995. márc. 29.

Mivel konkrét érvelések nélkül nem értettem, hogy mint értelmiségi (igaz, hogy csak orvos és nem irodalmár) miért nincsen jogom véleményt mondani a kisebbségi helyzetünkről, ezért válaszelelet írtam.

Kedves G. L! Bejelentett megtisztelő levelét köszönöm, de meg kell vallanom, hogy csalódást okozott. Én ugyanis azt vártam, hogy egyenlő vitapartnernek tekintve, érvekkel cáfolja meg az Ön és a Híd szerkesztősege által tévesnek tartott állításaimat, amelyeket én megpróbáltam bizonyítékokkal alátámasztani vagy mások gondolataival igazolni, sohasem állítva azt, hogy ezek abszolút igazságok. Ehelyett Ön kioktat, kontárnak tart, azt tanácsolja, hogy egy értelmiségi szakbarbár módján csak a szakmámmal foglalkozzam és az írásaimat egy újság olyan rovatához utasítja, amelyben a félanalfabéták is megnyilatkozási lehetőséget kapnak. Megnyugtathatom, hogy erre nincs szükségem, mert írásaimat, a szerkesztők nyilatkozata szerint, szívesen fogadja a Napló, az Üzenet, a Kilátó*****, stb., és a Hídnak is csak azért ajánltam fel, mert a főszerkesztő az újévi jókívánások mellett, a további együttműködésre kért fel, valamint azért, mert az általam bírált írás itt jelent meg, s ezt tartottam erkölcsösnek és ildomosnak. Igaz, azt már nem közölték velem, hogy csak

olyan dolgokról írhatok, amelyekben nem bírálok a szerkesztőség tagjait, viszont én naivan úgy gondoltam, ha már a Híd Szabad Sajtó-díjat kapott (igaz, hogy az "elvtársaktól"), akkor minden véleményt, természetesen, ha az színvonalas s nem személyeskedő (meggyőződés szerint az enyém ilyen volt, ha már más lapok szívesen fogadják), hajlandók lesznek közölni.

Én nem verselemzéssel vagy az irodalmi művek értékelésével foglalkoztam, bár mindezekről is, mint minden értelmiségi, határozott véleményt tudok formálni, de azért mindmáig megmaradtam a "kaptafám mellett" is. Bizonyításul közlöm, hogy a napokban kaptam meg a primáriuszi (főorvosi) kitüntetést, az Orvosi Hétlap pedig e hónapban jelenteti meg egyik szakcikket. Betegségem ellenére a szakmámat is ellátom. Elég? Én nem kértem számon, hogy Ön milyen szerepet és feladatot vállal (bár amit felsorolt, az mind a fizetett hivatásához tartozik), csupán azt állapítottam meg, hogy azok az értelmiségiek közé, akiket Ön tunyasággal vádol, velem együtt Ön is beletartozik. Ami miatt viszont néha írásra adom a fejemet, az csak azért van, mert gondolkodó értelmiségiként nem tudom elviselni a badarságokat, a hazugságokat, a mellébeszéléseket, a féligazságokat és rendreutasításokat, amelyek egy úgynevezett mindentudó, bírálhatatlan csoporttól származnak. Pár évvel korábban persze ki tudták eszközölni, hogy a nem kívánatos kritikák ne jelenjenek meg, de ma már szerencsére más a helyzet. Abban is tévedni tetszik, hogy az egészségüggyel kapcsolatos észrevételeit, sőt bírálatait rossz néven venném, természetesen, ha azok tényekkel alátámasztottak. Én ugyanis még fiatal orvos koromban az ápolónőktől megtanultam s jól megjegyeztem azt az igazságot, hogy az okos és helyes gondolatok, döntések nincsenek összefüggésben a titulusokkal. Amihez meg nem értek, azzal nem is foglalkozom, de azt sem viselem el, hogy valaki minden érv és bizonyíték nélkül, a véleményemet kontárkodásnak nevezze.

Az irodalmunk átértékelését nem csak én, hanem nálamnál, és megítélésem szerint Önnél is képzetebb egyének szorgalmazzák. Levelének pedig az a része, hogy én azt állítottam volna, miszerint minden magyar intézményt meg kell szüntetni vagy feladni, enyhén szólva valótlanság, hisz amíg én a párhuzamos intézményrendszer kiépítését szorgalmaztam, Ön fölöslegesnek tartja ezeket. (Magyarságkutató Tud. Társ., Sajtóház, stb.)

Bordás Győzővel folytatott telefonbeszélgetésem után azt reméltem, a vitánkat értelmiségiek szintjén tisztázni tudjuk. Sajnos tévedtem, mert az érvekben

gazdag bizonyítások helyett egy, a bolsevista korból már megszokott, ledorongoló, sértegető, kioktató levelet kaptam. A csalódásom még kifejezettebb a Híd szerkesztőségét illetően, ugyanis azt gondoltam, hogy a folyóirat szerkesztéspolitikája, a politikai változásokkal összhangban, gerincesedett. Sajnos tévedtem, mert úgy látszik, Tito és Mira Marković szelleme a Híd szerkesztőségébe még mindig visszajár. Lehet, hogy másokat ez a ledorongoló stílus meghunyászkodásra, hallgatásra kényszerít, de engem épp ez serkent az írásra (nem a Közös Íróasztalunkba) sokkal inkább azért, mert azt tapasztaltam, hogy a vitapartnerem szellemi képességei nem magasabbak az enyémnél.

Tisztelettel G. J.

U. i. Dr. Bányai János nyilatkozata a szabadkai Szabad Líceum rendezvényén (1995. IV. 5.), amelynek műsorán a jugoszláviai magyar tanítóképzés problémája szerepelt, egyértelműen bebizonyította, hogy az újvidéki Magyar Tanszék suba alatt megegyezett a szerbiai Oktatási Minisztériummal, amelynek nacionalista, magyarelles magatartását szükségtelen bizonyítani, és a zombori tanintézettel, miszerint az újvidéki tanszék készségesen segítséget nyújt a zomboriaknak. Ez viszont azt jelenti, hogy kést döfött a magyar tanítóképzés hátába, és személyes érdekekért elárulta a magyar követeléseket. Nem létezik, hogy Bányai nem tudná, milyen hátránya van pl. a történelem nem anyanyelven való tanításának, és annak a határozatnak, amely a magyar tanítóképzést folyamatosan, de záros határidő nélkül szándékozik megoldani. Ezt a janicsár viszonyulást mindenképp nyilvánosságra kell hozni, mert az írásomban, miután Bányai nyilatkozatát megismertem, még enyhén is fogalmaztam.

Szabadka, 1995. IV. 9.

Ez még nem volt a végkifejlet. A Hídban való munkálkodásom akkor szűnt meg teljesen, amikor is az egyik Kanizsai Íróklub alkalmával megtartott Szociográfiai Műhely munkája során Bori Imrével ellentétes véleményemet nyilvánosan kifejtettem. Akkor Bori Imre magából kikelve mindenki előtt kijelentette, hogy amíg ő a Híd főszerkesztője, addig G. J. írásai nem jelenhetnek meg a folyóiratban. Hát ilyen nyitott egy Szabad Sajtó-díjas lap. Persze azóta nem is kapok meghívást Magyarokanizsára. (A pozícionáltak keze ma még ideig is elér.)

Ezek után már kikövetkeztethetős, hogy a pozícionált magyar értelmiségieknél milyen erkölcsi normák és értékrendszerek alapján születnek a kritikák, az értékelések és a kitüntetések, amelyeket a szerbiai hatalom pénzbeli támogatásával egymás közt osztogatnak, megtoldva néha az anyaországi liberálisok díjaival is. Vajon tudják-e a magyar kormánybeliek, hogy milyen rókalelkűeket támogatnak? Ha nem, azt csak sajnálni lehet, ha igen, azon is csak sajnálkozhatunk, mert "miért nem tetszettek forradalmat csinálni". Természetesen ezek ismeretében, már azon sem lehet csodálkozni, hogy hogyan lettem én a kedves barátból és hasznos munkatársból tudatlan, grafomániás olvasó, a szép és igazmondás alkotójából, a létezésünk dokumentálójából pedig eszenincs, kontárkodó fül-orr-gégész vagy destruktív, a magyar kisebbséget veszélyeztető, meg gondolatlan suszter (micsoda toleráns jelzők), **csak azért, mert a bírálhatatlanokat bírálni bátorkodtam.**

Szabadka, 2002 januárja

- * A pozícionált kifejezés azokra vonatkozik, akik magas pártfunkciót tölthettek be, diplomáciai kiküldetésben részesültek, minden hatalomváltás ellenére igazgatók maradtak (lásd Forum), befolyásolják a sajtót, stb.
- ** Ma már ismeretes, hogy a Zomborba helyezett tanítóképzés csak a Magyar Tanszék munkatársai révén működhetett, és a magyarság szempontjából milyen nagyméretű rombolást végzett.
- *** Ma már ismeretes, hogy a MTT minden párttól függetlenül végzi azt a hasznos, tudományos kutatást, amit a Hungarológiai Szak sohasem vállalt fel.
- **** Azóta ez a tervjavaslat az itteni magyarság legfontosabb követelése lett.
- ***** Mivel a pozícionáltak karja messzire elér, így ma már nem csak a Kilátóból, de a Magyar Szó minden rovatából, beleértve a Közös Íróasztalunkat is kitiltattam, és még a szűk szakmám belüli témákhoz sem szólhatok hozzá.